

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

		мұсылмандары және Екінші дүниежүзілік соғыс	
1260.	Новикова А. Г.	«Боевая деятельность партизан-казахстанцев Освейской партизанской бригады им. М.В. Фрунзе Витебской области БССР (1942-1944 гг.)»	5398
1261.	Тұрғынбай Е. М.	Тектінің тұяғы (майдангер Әлім Алмат хақында)	5401
1262.	Тайтолеуов А. Б.	Герой Советского Союза из Семипалатинской области	5405
1263.	Шуберт А. А.	Боевой путь Кучеренко Николая Петровича: от Акмолинска до Тулы	5408

СЕКЦИЯ 9
ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ҒЫЛЫМДАР
ЖУРНАЛИСТИКА И СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ

9.1- секция
ПОСТСЕКУЛЯРЛЫҚ ӘЛЕМДЕГІ ДІН: ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР,
ШЕКАРАЛАР ЖӘНЕ СЫН-ҚАТЕРЛЕР
РЕЛИГИЯ В ПОСТСЕКУЛЯРНОМ ОБЩЕСТВЕ: ВЫЗОВЫ, ГРАНИЦЫ,
НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ

1264.	Абайқызы Ақтоты	Эрих Фроммның дін психологиясы	5560
1265.	Алибек Алия Бауыржанқызы	Қазақстанның әлеуметтік желілеріндегі психологиялық және рухани емшіліктің қалыптасуы	5564
1266.	Албагачиева Луиза Багаудиновна	Неоязычество в современном обществе: формы, виды возрождения	5568
1267.	Аманжолов Ансар Жанатулы	Проявление образа иисуса христа в маркетинге и интернет-юморе (мем-культуре)	5572
1268.	Әкімбай Айымжан Құдайбергенқызы	Діни ритуалдардың қоғамдағы рөлі	5576
1269.	Бейсенбай Райхан Жарқынбекқызы	Қазақстандағы мұсылман қыздары: қоғамдық пікір және құқықтық мәртебе	5579
1270.	Бидолда Жайқал Болатбекқызы	Оңалту және дерадикализация жұмыстарының халықаралық тәжірибелеріне шолу	5583
1271.	Демесінов Асылжан Алдамбергенұлы	Сенуші адамдарға психологиялық кеңес берудің ерекшеліктері	5588
1272.	Жубанышева Ардақ Талғатқызы	Жеке тұлғаның радикалдану процесін анықтау критерийлері	5593

1273.	Жусупов Санжар Муратулы	Религиозные онлайн-проповеди и психология убеждения: основные методы воздействия	5596
1274.	Ибадуллаева Ақниет Абдуалиқызы	Қасиетті құпиялардың теологиялық психологиялық аспектілері	5599
1275.	Ізбасқан Айдана Арапбайқызы	Діни бірегейлік және жаһандану	5603
1276.	Иманханов Азамат Иманханұлы	Исследование взаимосвязи религиозности и свойств темперамента личности: на основе методики пятифакторного анализа	5607
1277.	Қаржауова Майра Бауыржанқызы	Радикалды діни ағымдардың теориялық-әдіснамалық негіздері	5612
1278.	Орынтай Ади Оразбайұлы	Аспекты деструктивных культов в компьютерной игре «Cult of the lamb»	5616
1279.	Рамазан Інжу Болатқызы	Ислам шариғатындағы тұлға концепциясы: құран негіздері мен ғылыми тұжырымдар	5620
1280.	Самен Көркем Болатқызы	Цифрлық дәуірдегі діни құндылықтардың трансформациясы	5624
1281.	Шайзада Ақерке Асхатқызы	Гендерлік зерттеулердің дінтану саласындағы рөлі: қазақ қоғамындағы руханилықтың трансформациясы	5629

9.2 - секция

**ҚОҒАМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ: ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ЖӘНЕ
МӘДЕНИЕТТАНУЛЫҚ ТАЛДАУ
ОБЩЕСТВО И КУЛЬТУРА: ФИЛОСОФСКИЙ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ
АНАЛИЗ**

1282.	Абдиканова Дарина Куанышевна	Симулякр как продуктивная сила: Делёзовская критика платонизма	5632
1283.	Абитай Бейбарыс Рахымжанұлы	XX ғасырдағы қазақ ойшылдарының рухани жаңғыру мен еркіндікке қатысты философиялық ұстанымдары	5635
1284.	Алимхан Айбота Маратқызы Нукешова Диана Талгатқызы	Балаларға арналған философия:цифрландырылған заманда	5640
1285.	Атымтай Даяна Нурланқызы	Гётенің поэзиясындағы сопылық мотивтер: исламдық мистиканың батыс ойына ықпалы	5645

1286.	Байгулина Амина Акановна	Қазақ ғылымы: Қ.Сәтпаев пен Е.Бөкетов	5649
1287.	Бекботаев Сырлыбек Қуатбекұлы	«Қара жер»: таңба мен қазба жад	5653
1288.	Жақсылық Ботағоз Жарылқасынқызы	Мұзарап Жүсіпұлының күйшілік өнері және қазақ мәдениетіндегі орны	5658
1289.	Жанатқызы Ұлпан	Стоицизмнің қазіргі заманғы адамға пайдасы бар ма?!	5561
1290.	Жаркенов Ұлан Берікұлы	Қазақ философиясындағы мақал-мәтелдің орны	5664
1291.	Жолдасбаева Ақнұр Райымдекқызы	Конфуцийшілдіктегі адам, қоғам және табиғат арасындағы қарым-қатынастарды үйлестіру мәселесі туралы	5667
1292.	Зулхарова Асел	Өнер философиясындағы рухани ізденістер	5670
1293.	Калиева Айя Айбекқызы	«Страх» в философии Сёрена Кьеркегора	5673
1294.	Каменов Бекзат Расулович	Қазақ дүниетанымына тәңіріліктен енген түсініктер	5677
1295.	Капаева Аида	Қазақстандағы театр өнері дамуының кейбір тенденциялары	5681
1296.	Капсеметова Назира Канатовна	Қазақ философиясындағы адам және рухани құндылықтар	5684
1297.	Керімбай Әлихан Санжарұлы	Қоғам және философия: философиялық идеялардың қоғам дамуына ықпалы	5687
1298.	Кунтупова Аяулым Маратқызы	Қоғам және мәдениет: қазіргі қоғамның жастардың рухани құндылығымен байланысты кейбір мәселелеріне философиялық және мәдени талдау	5690
1299.	Қали Тоғжан Қахарманқызы	Эстраданың бұқаралық мәдениеттің феномені ретінде қоғамға әсері	5694
1300.	Қанапина Арайлым Жанғалықызы	Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының рухани мұрасы	5697
1301.	Құрас Бақытгүл Қанатқызы	Сұлулық ұғымының тарихи эволюциясы	5699
1302.	Рахимғалиева Айзат Ерболатқызы	Жасанды интеллект және мораль	5702
1303.	Серік Айгерім Азаматқызы	Шәкәрімнің адамның өмірлік бағдарларының мәні туралы экзистенциалды ой толғауы	5705
1304.	Тілеуғабыл Назерке Ерболатқызы	Жоғары білім саласындағы экзистенциалдық дағдарыстарды еңсерудегі философияның ықпалы	5709
1305.	Шәді Қарақат Қайратқызы	Суфизмдегі әйелдер тарихы: раба аль-адавияның мұрасы және оның ізбасарлары	5714

9.3 – секция

ЗАМАНАУИ ҚОҒАМ: ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ТАЛДАУ СОВРЕМЕННОЕ ОБЩЕСТВО: СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

1306.	Мамежан Гүлназ Асылзадақызы	Теоретико - методологические основы исследования бренда в семейном бизнесе	5718
1307.	Серікбай Дархан Шымкентбайұлы	Оңтүстік Қазақстан имиджі: тарихи, мәдени және экономикалық аспектілер	5721
1308.	Дүйсенбек Алмаз Асқарұлы Өмірзақ Ақнұр Бауыржанқызы	Әлеуметтік желілердің ойлау қабілеті мен сөйлеу тіліне әсері	5725
1309.	Орынбаева Аруна Маратовна	Диффузия западной культуры в молодежную среду	5730
1310.	Меделханқызы Ақзада	Донорлық әлеуметтік құбылысы: даму шарттары және факторлары	5734
1311.	Мазненко Валерия Максимовна	Отношение современной молодёжи к эзотерическим практикам	5736
1312.	Кукешева Алтынай Ермекбаевна	Восприятие обучающимися онлайн обучения (по результатам онлайн опроса)	5741
1313.	Кожаметова Аружан Азаматовна	Финансовая грамотность студентов Казахстана	5744
1314.	Казиханова Зура Ерлановна	Социальные ценности современной казахстанской молодежи	5748
1315.	Уразбаева Асия Аманжолқызы	Социальная проблема как поле конфликта: кейс закона о семейном насилии в РК	5752
1316.	Төребек Нұргүл Маратқызы	Әлеуметтік желілердің қазіргі қоғамдағы студент жастардың бірегейлігін қалыптастыруға әсері	5756
1317.	Раушанбекова Майра Талгатқызы	Жоғары білімді мамандардың эмиграциясы: қазақстандағы «ми ағыны» және оның әлеуметтік салдары	5760
1318.	Нұртай Гүлсайран	Қазақ тілінің цифрлық кеңістіктегі орны: әлеуметтанулық сауалнама нәтижелері	5764
1319.	Лесов Наурызбек Әспенұлы	Мектеп жасына дейінгі балаға арналған қазақстандық медиакеңістік: әлеуметтанулық зерттеу нәтижелері	5768
1320.	Көміртай Аружан Ержанқызы	Отбасын жоспарлау контекстіндегі әйелдердің әлеуметтік бірегейлігі: репродуктивті тәжірибенің әйелдің қоғамдағы рөліне ықпалы	5772

1321.	Кенжетай Шолпан Үсенқызы	Халықаралық фриланс тәжірибесі: тенденциялар және онлайн мамандықтар	5776
1322.	Галымжанова Аружан Бауржанқызы	Қазақстандағы паралимпиадалық спортты дамытудың әлеуметтік детерминанттары	5779
1323.	Карим Аулиехан Казбекулы	Религиозная идентичность и цифровая модернизация: институциональные аспекты	5782
1324.	Алиев Марат Мухтарович	Memory studies как исследовательская парадигма в изучении памяти и мнемонических конфликтов	5785
1325.	Балықбаева Ардақ Шәкірқызы	ҚР моно қалаларының демографиялық даму болжамы	5788
1326.	Өтеғали Дулат Болатұлы	Платформалық жұмыспен қамтудың әлеуметтанулық мәселелері	5792
1327.	Иманқұл Ақнұр Бексұлтанқызы	Отбасы-неке қарым-қатынастарына жаңа ұстаным: білім деңгейіндегі және отбасындағы міндеттерді бөлудегі гендерлік теңсіздік призмасында талдау	5795
1328.	Душманов Даниэль Тулегенович	Цифровые сообщества и женщины- тестировщики: гендер и идентичность	5798
1329.	Дінмұхаммед Дильназ	Репродуктивті мінез-құлық: саяси және мәдени конструкциясы	5802
1330.	Акатаев Азамат Абылович	Пространственная статистика в прогнозировании электорального поведения населения на основе данных GPS	5806

9.4 – СЕКЦИЯ

XXI ҒАСЫРДАҒЫ ЖАСТАР ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ ҒЫЛЫМЫ МОЛОДЕЖЬ И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ НАУКА В XXI ВЕКЕ

1331.	Адильхан Адина Нұртайқызы Алдашева Амира Маратовна	Роль скуки в личностном росте: как скуку можно перенаправить от аддикций к самоактуализации	5809
1332.	Аланбаев Алан Болатұлы Жантемирова Аяулым Еркиновна	Мультитаскинг в цифровой среде: информационная перегрузка и когнитивное истощение	5814
1333.	Болатбекқызы Төреқыз	К-поп жанкүйерлерінің психологиясы: әлемдік феноменнің жастар санасына әсері	5816
1334.	Дуйсембаева Сабина Жаслановна	Телефон қолдану уақыты мен стресс деңгейінің өзара байланысы	5819
1335.	Егимбаева Айнагуль Сериккалиевна	Исследование особенностей совладающего поведения родителей имеющих детей с особыми образовательными потребностями	5822
1336.	Ертукешова Гулия	Психологиялық әл-ауқат ұғымының мәні	5828
1337.	Жақсығұлова Зухра	Білім алушылардың аутоагрессивті	5832

	Бірлікқызы	мінез-құлқын зерттеудің теориялық - әдіснамалық негіздері	
1338.	Жоламан Диана Болатқызы Қадырыса Айшабибі Рахметқызы	Жеткіншектерде кездесетін агрессивті мінез-құлық пен қатыгездіктің психологиялық себептері	5836
1339.	Каримова Еркежан Сайлауқызы	Социально- психологическая адаптация молодежи – выпускников из детских учреждений	5840
1340.	Кунаков Ануар Серикович	Молодые мигранты: травма, разлука и психологическое здоровье	5843
1341.	Қожахметова Динара Тлеужанқызы	Тәуелділікті емдеудің 12 қадамдық оңалту бағдарламасы	5848
1342.	Қонысбай Фатима Ерболқызы	Когнитивті психология және тіл	5853
1343.	Абилбеков Акниет Нурболатович	Кванттық психология: сананың кванттық механика тұрғысынан зерттелуі	5857
1344.	Серікқызы Мөлдір Туякова Улбосын Жүсіповна	Білім беру жүйесінде сараптамалық қызметті жүзеге асыру	5861
1345.	Шакеева Алима Бериковна	Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды саласына әлеуметтік медиа ықпалы	5863
1346.	Масуадин Мөлдір	Психология мамандығында оқитын және басқа мамандықтағы студенттердің инфантильділік деңгейін зерттеу	5866
1347.	Мұқашева Ардагүл Болатбекқызы	Цифрлық дәуірдегі психологиялық сауаттылық және оның студенттердің эмоционалды тұрақтылығын дамытуға әсері	5870
1348.	Мырзақасым Айзада Есілбекқызы	Жеткіншектердегі суицидтік мінез-құлықтың алдын алу бойынша шетелдік тәжірибелерге шолу	5873
1349.	Нусупкүл Әнел Куатбекқызы	Жеткіншектердегі мазасыздықтың ерекшеліктері	5876
1350.	Нұршабек Панар Азаматқызы	«Ер Төстіктегі» архетиптік кейіпкерлер: юнгтың теориясы тұрғысынан талдау	5879
1351.	Рустамханова Тахмина Сухрабовна	Болашақ психологтардың оқу іс-әрекетіндегі үлгерімі мен эмоционалды интеллект арасындағы байланыс	5884
1352.	Сарина Амина Саидовна	Тіл және нейропсихология	5887
1353.	Шайманов Даулет Ерганатович	Связь между личностными характеристиками и приверженностью в религии ислам	5892
1354.	Секербаева Зарина Тимуровна	Психологические аспекты отношения и вовлеченности казахстанской молодежи в видеоигры	5896
1355.	Смагулова Нұрай Ануарқызы	Перфекционизмнің аутоиммунды аурулармен байланысы	5901
1356.	Тигран Ислана	«How childhood trauma affects us as	5904

		adults»	
1357.	Сулейменова Гульжазира Тажмагамбетовна Абдракышова Акерке Оралбаевна	Аутистік спектрдің бұзылыстары бар балаларды психологиялық қолдау	5908
1358.	Тасжурекова Нурсая Ерлановна	Эмоционалдық күйдің шығармашылыққа әсері	5912
1359.	Боранбаева Жансая	«Отбасы» ұғымының ғылыми әдебиеттерде зерттелуі	5914
1360.	Юсупова Гузель Сериковна	Применение медитации в психотерапевтической практике психологов и психосоматологов	5918
1361.	Керимкулова Жансая	Влияние детско-родительских отношений на расстройство пищевого поведения	5923
1362.	Сулейменова Гульжазира Тажмагамбетовна Абияким Ақбота Ақылбайқызы	Аутистік спектрдің бұзылыстары бар балаларды тәрбиелеп отырған ата-аналарды психологиялық сүйемелдеу	5926
1363.	Тухашев Муслим Яхьяевич	Взаимосвязь уровня самодисциплины и удовлетворённости жизнью у студентов	5930
1364.	Ахмет Бота Базарбайқызы	Жасөспірім және өмірдің мәні	5935
1365.	Жолдықараева Алтынай Қанатқызы	Отбасылық тәрбие стилінің жеткіншектердің өз-өзіне сенімді болуына ықпалы	5938

9.5-секция. Заманауи әлеуметтік саясат пен әлеуметтік жұмыс
Современная социальная политика и социальная работа

1366.	Имангалиева Жанель Сержановна	Вызовы и проблемы в работе социальных работников во время чрезвычайных ситуаций	5942
1367.	Седунова Кристина Владимировна	Социально-психологическая адаптация выпускников детских домов	5945
1368.	Михайлова Дарья Анатольевна	Образ профессии «социальная работа» в средствах массовой информации Республики Казахстан	5949
1369.	Жусупова Дильназ Дулатовна	Мотивация профессиональной деятельности и уровень притязаний будущих социальных работников	5953
1370.	Аманкельды Чингиз Аскарұлы	Профессиональная пригодность и приспособляемость к профессии «Социальная работа»	5955
1371.	Сейтжанов Сабыржан Жарылкаганович	Перспективы, риски и возможности миграции в условиях города (на примере г.Астана)	5958

1372.	Аубакирова Аягоз Каиртаевна Адилбекова Толкын Алиевна	Социальная работа и цели устойчивого развития: литературный обзор	5961
1373.	Абдрахманова Сыргагул	Права на образование детей с нарушением слуха в Казахстане	5966
1374.	Болатова Ұлжан Мырзағалиқызы	Қазақстандағы ақпараттық қауіпсіздік және медиасауаттылық; БАҚ рөлі мен әлеуметтік саясат механизмдері	5970
1375.	Семенова Юлия Евгеньевна	Роль социальных работников в профилактике суицидального риска в медиа пространстве	5973
1376.	Сейтхан Гүлзат Жаңабайқызы	Әлеуметтік жұмыскер медициналық-санитариялық алғашқы көмек ұйымындағы мультидисциплинарлы топтың негізгі қатысушысы	5976
1377.	Саңғылбаева Ботагөз Ермекқызы	Жаңа туылған нәрестелерден бас тартқан әйелдердің мотивациясы мен әлеуметтік жағдайлары: перзентханадағы кейстерді талдау	5980
1378.	Дуйсенбаева Толқын Нурдиллақызы	Әлеуметтік жұмыстың тәжірибесінде арт-терапияны қолдану мүмкіндіктері	5985
1379.	Нұранова Данагүл Жандарбекқызы	Жетім балалармен және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалармен жұмыс істеудегі кейс-менеджмент	5988
1380.	Олжабай Аружан Қалдыбекқызы	Спорт мүгедектігі бар адамдардың өмірлік сценарийін өзгерту факторы ретінде	5992
1381.	Бейбітова Ләззат Арманқызы	Әлеуметтік қызметкерлердің қазақстандағы инклюзивті туризмді дамытудағы рөлі	5996
1382.	Сегізбаева Жанерке Маханбетқызы	Девиантты-мінез құлықты жасөспірімдермен әлеуметтік жұмыс	5999
1383.	Шекербек Айжан Сәбитқызы	Ядролық сынақтардан зардап шеккендерді әлеуметтік қорғау	6002
1384.	Алибекова Жанат Асылбекқызы	Көру қабілеті бұзылған балаларға әлеуметтік қолдау көрсету	6008
1385.	Аманбай Еркежан Әлібекқызы	Әлеуметтік жетімдікті еңсерудегі қабылдаушы ата-аналар мектебінің үлесі	6011

1386.	Ибрагим Аяулым Ерболқызы	Егде жастағы адамдарға күтім жасаудың кешенді тәсілі	6014
1387.	Ерғалиева Аяулым Ғалымжанқызы	Еріктілік – әлеуметтік жұмыстың ажырамас бөлігі	6017
1388.	Қыстаубай Карима Қуанышбекқызы	Адаптация студентов первого курса к обучению в вузе	6024
1389.	Исаева Мерей Сеилбековна	Социальное предпринимательство: от бизнеса к общественной трансформации на пути к устойчивому будущему	6029

9.6-секция

ЦИФРЛЫҚ ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН БАЙЛАНЫС: ҚАЗІРГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ МЕН БІЛІМ БЕРУ АСПЕКТІЛЕРІ ЦИФРОВАЯ ЖУРНАЛИСТИКА И СВЯЗИ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

1390.	Талапқанұлы Ераман	Спорт журналистерін даярлау: 2019–2024 жылдардағы медиа-зерттеулер және халықаралық тәжірибе	6033
1391.	Кайрат М. К.	Эволюция социальной рекламы в Казахстане: от плакатов к digital-форматам	6038
1392.	Орынбасар С.А.	Жасанды интеллект заманындағы digital - коммуникациялар	6042
1393.	Мурзағалиева А.Е.	Сегментация аудитории с помощью искусственного интеллекта	6048
1394.	Магзумова Ж. Н.	PR саласындағы жасанды интеллект	6053
1395.	Салимжан Д.Ж.	Кризисный digitalpr: как справиться с негативом в интернете	6057
1396.	Тұяқбай Ақнұр Айболқызы	PR-дың қазақ поэзиясының дамуына ықпалы	6062
1397.	Алиева А. Д. Рустемова М. М.	Жасанды интеллект және PR-дағы цифрлық технологиялар	6066
1398.	Дауитхан Көгершин	Әйел спортшыларына қатысты медиа репрезентациялар: гендерлік аспект	6069
1399.	Ерланова Еркежан Ерлановна	Tiktok және Instagram платформаларындағы спорттық контенттің ықпалы	6072

1400.	Иүсіп Нәрсә	Спорт журналисінің бейнесі: кәсіби дағдылар мен жаңа талаптар	6074
1401.	Кабылбекова Аяна Канатовна	Қазақ киносының имиджін қалыптастырудағы PR-дың рөлі	6076
1402.	Құдайберген Аяулым Мирханқызы	Қазақ театрын жандырудың PR стратегиялары: жаңа медиа құралдарының рөлі	6079
1403.	Құрманжан Айгер	Халықаралық спорт жарыстары және қазақтілді бақ-тың қатысуы	6081
1404.	Отынбай Аружан Абайқызы Куанышева Диамара Куанышевна	Спорттық шараларды әлемдік деңгейде ұйымдастырудағы PR-дың рөлі	6085
1405.	Халым Күзеухан	Әлеуметтік желілердегі спорт журналистикасы: артықшылықтары мен кемшіліктері	6090
1406.	Хуандаг Алемнур	Футбол матчтарының репортажы: журналистік шеберлік пен этика	6092

9.7-секция

Журналистиканың дамуы: дәстүр мен трансформация Развитие журналистики: традиции и трансформация

1407.	Тургазыева Дильназ Медетовна	Қазақстан телеарналарындағы сараптамалық бағдарламалардың жаһандық кезеңдегі даму тенденциясы	6097
1408.	Амантай Жұлдыз Ағыбайқызы	Әйел журналистердің қоғамдық-саяси қызметі: отандық және шетелдік тәжірибе	6101
1409.	Kussainova Adel	Comparison of crime programs on tv different countries	6104
1410.	Озенбаева Назым Тукибаевна	Журналистика путешествий: история возникновения и этапы становления	6107
1411.	Қабдрашев Біржан Жарқынұлы	Қарулы қақтығыс аймағындағы журналистің рөлі мен қауіпсіздігі: Ресей мен Украина жанжалы негізінде	6111
1412.	Akimbekova Dilyara	Practice – oriented approaches in teaching journalism: experience of universities in Poland and Kazakhstan	6114
1413.	Elubay Guldana	Interactive teaching methods in training future journalists: practices from Poland and Kazakhstan	6116

1414.	Ғаббас Г.Е.	Сұхбат алудың ерекшеліктері (Youtube әлеуметтік желісінің мысалы бойынша)	6120
1415.	Мулькаман Назерке	«Threads» жаңа әлеуметтік желісінде отандық және шетелдік бақ-тың белсенділігі: салыстырмалы контент-талдау	6125
1416.	Серикова К.Т.	Қазақстан мен Ресей байланысы: ақпараттық кеңістіктегі ықпалдастықты арттырудағы өзекті мәселелер	6128
1417.	Шанжархан Зейін Әмірханұлы	Интернет журналистика негіздері: трендтер, аудитория, платформалар	6133
1418.	Сәдуақас Шаттық Серікқалиқызы	Әлеуметтік медиадағы Edutainment Қазақстандағы танымдық контент жасаудың жаңа моделі	6137
1419.	Жамботырова Айнеля Ербулатовна	Цифрлық дәуірдегі жаңалық тарату: дәстүрлі телевизияның бәсекеге бейімделуі	6142
1420.	Жұмағали К.С.	«Хабар» телеарнасында ақпараттық саясатты көрсету ерекшеліктері мен проблемалары (2015–2024 жылдар бойынша)	6147
1421.	Асилбек Жансая Турсунқызы	Журналистер мен алгоритмдер: жасанды интеллектің редакциялық процестер мен аудиторияның сеніміне әсері	6149
1422.	Сұлтан Ажар	Имидж және бедел: жеке тұлғаларға арналған имидж қалыптастыру стратегиялары	6151
1423.	Бекен Алем Куатұлы	Жасанды интеллект және big data технологияларының цифрлық журналистикадағы рөлі	6154
1424.	Ахметова Дильназ	Қазіргі медиадағы трансформация	6156
1425.	Жарбосинова Акмарал Наурызбайқызы	Әлеуметтік медиаданың жаңа механизмдері, алгоритмдік сүзгілердің қоғамдық пікірге ықпалы	6159
1426.	Кенжеқара Әспет	Цифрлық медиадағы отандық pr және жарнама	6162

1427.	Алтай Іңкәр	Медиадағы манипуляция және оның қоғамға әсері	6164
1428.	Молдахметова Камила Қалдыбекқызы	Желтоқсан көтерілісінің тарихи маңызы мен саяси бағасы	6168
1429.	Бошанова Әсел Ербуланқызы	БАҚ-тағы медиа-инновациялардың дамуы	6169
1430.	Ментай Аяжан	Қазіргі журналистика: дәстүр сабақтастығы және трансформация жолдары	6173
1431.	Берік Д.Б.	Қазіргі тележурналистикадағы қазақ тілінің тілдік нормалары: жаңалықтарда қолданылу мәселелері	6176
1432.	Кеңшілікова Еркеназ Ғабитқызы	Журналистиканың дамуы: дәстүр мен трансформация	6181
1433.	Дәлкенқызы Перизат	Цифрлық трансформация және дәстүрлі БАҚ: қазақстандық медианың жаңа бағыты	6182
1434.	Манафья Шұғыла Бақытқызы	Салааралық журналистиканың даму үрдістері мен трансформациясы	6185
1435.	Байұзақ Ұлданай	Отандық мультфильмдердің тәрбиелік аспектілері	6189
1436.	Толкынбекова Дильназ	Киноаударма теориясы мен оның түрлері	6193
1437.	Ералханқызы Би-Фатима	Израиль-Палестина қақтығысы жағдайындағы бұқаралық ақпарат құралдарының қызметі	6194
1438.	Dildabek Gaini Ibragimova Akbota	Youtube as a second screen: the digital adaptation of kazakhstan tv channels	6198
1439.	Қожатай Аяжан	Сот журналистикасы: отандық және шетелдік тәжірибе	6202
1440.	Құрманалы Дариға Дәулетқызы	Цифрлы медиа мен дезинформацияның қоғамдық санаға әсері	6204
1441.	Марданманова Әмина	Телеертегілердің бала тәрбиесіне ықпалы	6208
1442.	Арғын Томирис Дамирқызы	Этикалық мәселелер және журналистиканың жауапкершілігі	6210

1443.	Одылова Мафтуна	Влияние цифровизации на распространение феминистского дискурса: социальные сети и онлайн-платформы	6214
1444.	Шардарбек Аружан	Фактчек жасау және оның маңызы	6219
1445.	Kussainova Adel	Image of journalists and tv hosts covering criminal topics on television	6223
1446.	Серікова Құралай	Қазақстан мен Ресей ынтымақтастығы: БАҚ перспективасына көзқарас	6229

9.8-секция

МЕДИА ЖӘНЕ БАСПА ИНДУСТРИЯСЫ: ЖАҢАНДЫҚ ТРЕНДТЕР МЕН ҰЛТТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

МЕДИА И ИЗДАТЕЛЬСКАЯ ИНДУСТРИЯ: ГЛОБАЛЬНЫЕ ТРЕНДЫ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ

1447.	Сансызбаев Н.Д.	Цифрлық дәуірдегі баспа: кітап шығару, оқу мәдениетін қалыптастырудағы мәселелер	6232
1448.	Сугурова Салтанат Базарбаевна	Қазақстандағы ауыл шаруашылығындағы суды үнемдеудің БАҚ-тағы көрінісі	6234
1449.	Narzullayeva Mukhayyo Iftikhor qizi Allambergenova Perkhan Kudaybergenovna	Theory and practice in journalism education	6237
1450.	Джумахметов Жігер Мейрамбекұлы	Дизайн трендтерінің эволюциясы және олардың жарнама стратегияларына ықпалы	6240
1451.	Нұрайлым Байзакеш	Қазақтілді балалар басылымдары: қалыптасу тарихы мен даму болашағы	6243
1452.	Қуанышқызы Ақниет	Медиадағы тактильді дизайн: жаңа тіл	6246
1453.	Келесова Жұлдыз Бақытжановна	О некоторых тенденциях в книгоиздании переводной Зарубежной литературы на казахском языке	6248
1454.	Маличкина Елизавета Андреевна	Перспективы цифрового книгоиздания в Казахстане	6251
1455.	Бекен Ильяс Ерғалыұлы	Верстка и дизайн важный фактор привлечения аудитории к печатным изданиям	6253

1456.	Шарапиева Рысалды	Интерактивті баспа өнімдері: заманауи білім мен медианың жаңа белесі	6257
1457.	Нургалиев Мади Еркатович	Использование ритма и звуковых эффектов	6260
1458.	Мұхитқызы Диана	Қазақ кітабының эволюциясы: көне қазақ кітаптарындағы иллюстрация (каллиграфия) өнері	6264
1459.	Амангелдина Данажан	Эпистолярлық мәтіндердің ғылымдағы орны	6269
1460.	Бейсенбай Диана	«Мазмұндама» баспасының заманауи жобалары	6272
1461.	Талғатқызы Адина	«Steppe and world» баспасының аударма кітап шығарудағы іс-тәжірибесі	6275
1462.	Тулегенова Аяулым	Шетел классиктерін қазақ тіліне аудару: мәдениетаралық диалог және әдебиеттегі аударма мәселелері	6278
1463.	Какен Мейірім	Ауғанстандағы билік ауысуы және оның халықаралық медиадағы көрінісі	6281
1464.	Жанатова Асем	Қазақ әндерінің әлеуметтік медиада насихатталуы	6286
1465.	Гантумур Армангүл	«Гейткипер» теориясы және медиа манипуляция	6289
1466.	Мұқанбай Ділнәз	Қытай мен АҚШ арасындағы ақпараттық соғыс	6293
1467.	Хамзина М. А.	Взаимодействие современных издательств и социальных сетей	6296
1468.	Ермаханова Ә.Б	Влияние социальных медиа на рекламу фильмов и роль издательских платформ	6300
1469.	Қожатай Аяжан Мустафақызы	Ақпарат дәуіріндегі технологиялық соғыс - жаңа саяси құрал ретінде	6304

СЕКЦИЯ 10

ЗАҢ ҒЫЛЫМДАРЫ

for crisis migrant children and adolescents. *Research on Child and Adolescent Psychopathology*, 51, 1871–1882. doi:10.1007/s10802-022-01016-x

12. Aabbassi, B., & Benali, A. (2021). The psychological issues of parental separation in children. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 9(1), 281–285. doi:10.30574/wjarr.2021.9.1.0022

13. Liddell, B. J., Batch, N., Hellyer, S., Bulnes-Diez, M., Kamte, A., Klassen, C., Wong, J., Byrow, Y., & Nickerson, A. (2022). Understanding the effects of being separated from family on refugees in Australia: A qualitative study. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 46(5), 647–653. doi:10.1111/1753-6405.13232

14. Melamed, D. M., Botting, J., Lofthouse, K., Pass, L., & Meiser-Stedman, R. (2024). The relationship between negative self-concept, trauma, and maltreatment in children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 27, 220–234. doi:10.1007/s10567-024-00472-9

15. Karhina, K., Bøe, T., Hysing, M., & Nilsen, S. A. (2023). Parental separation, negative life events and mental health problems in adolescence. *BMC Public Health*, 23(1), Article 2364. doi:10.1186/s12889-023-17307-x

ӘОЖ 159.96

ТӘУЕЛДІЛІКТІ ЕМДЕУДІҢ 12 ҚАДАМДЫҚ ОҢАЛТУ БАҒДАРЛАМАСЫ

Қожахметова Динара Тлеужанқызы

dika_8383@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ журналистика және әлеуметтік ғылымдар факультеті,
Клиникалық психология ББ магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі: пс.ғ.к., қауымдастырылған профессор Байжуманова Б.Ш.

Аннотация

Тәуелділікті емдеудің 12 қадамдық оңалту бағдарламасы тәуелділікті емдеудің ең тиімді әдістерінің бірі болып табылады. Ол пациенттің физикалық, психологиялық және әлеуметтік қалпына келуіне бағытталған дәйекті кезеңдерді қамтиды. Мақалада бағдарламаның негізгі принциптері мен кезеңдері, сондай-ақ оның сауығу процесіне әсері қарастырылады. Бағдарлама тәуелділікті емдеуде жоғары тиімділікті көрсетеді. Денсаулық сақтау министрлігінің тәуелді адамдар статистикасы, диспансерлер, қауымдастықтар және оңалту орталықтары жөнінде ақпарат беріледі. Бағдарламаны сәтті аяқтау статистикасы мен пациенттер арасындағы ұзақ мерзімді нәтижелерге ерекше назар аударылады. Сондай-ақ, мысал ретінде тәуелділікті емдеудегі бір оңалту орталығының статистикасы келтіріледі.

Кілт сөздер; оңалту, тәуелділік, "12 қадам" бағдарламасы, емдеу әрекеті, сауығу, тиімділік, психологиялық қолдау, әлеуметтік оңалту, қарым-қатынас, алкоголь, есірткі, нашақорлық, эмоция.

Тәуелділікті емдеудің 12 қадамдық бағдарламасы – бұл жеке трансформация әдісі ғана емес, сонымен қатар әртүрлі тәуелділіктер мен қиындықтарға тап болған адамдарды қолдаудағы тиімділігімен танымал болған әдіс. 12 қадамдық бағдарлама – бұл Анонимді Маскүнемдер қауымдастығы аясында алғаш ұсынылған өзін-өзі көмек көрсетуге арналған құрылымдық тәсіл. Бұл бағдарлама тәуелділіктерді жеңуге, зиянды әдеттерді өзгертуге және рухани қолдауға бағытталған қадамдар тізбегін қамтиды. Бағдарламаның маңызды ерекшелігі – оның әмбебаптығы: ол маскүнемдік тәуелділікпен күресу контекстінде ғана емес, өмірдің әртүрлі салаларында да табысты қолданылуы мүмкін, онда өзгеріс қажет. 12 қадам – бұл ең алдымен бақытты өмір сүру бағдарламасы: бақытты өмір сүруді қалай үйренуге болады [1].

Тәуелділікті емдеудің қиындығы – адамның өмір туралы әдеттегі түсініктерінен шыға алмауы, өз жағдайына үйреніп кетуі. 12 Қадам бағдарламасы өзгеру жолын ұсынады, рухани

өсу жолын көрсетеді. Бағдарламаның мақсаты – адамға ауруды түсінуге, тәуелділікпен күресте өз жеңілісін мойындауға, адамдардан көмек сұрауға, өмірдің мәнін табуға көмектесу [2].

12-қадамдық бағдарлама 1935 жылы Анонимді Маскүнемдердің негізін қалаушылар Билл Уилсон мен Доктор Боб Смиттің күш-жігерінің арқасында пайда болды. Олар бұл тәсілді маскүнемдік тәуелділікті жеңу тәжірибесіне негізделе отырып әзірледі және адамдар бір-бірін қалпына келтіру жолында қолдай алатын қауымдастық құрды. 1953 жылы Калифорнияда алғашқы анонимді нашақорлар тобы құрылды [1].

12 Қадам реабилитациялық орталықтарда анонимді маскүнемдер мен нашақорлар топтарында қолданылады. Топ мүшелері орталық шеңберінде кездесіп, сөйлесіп, тәжірибелерімен бөлісу мүмкіндігіне ие. Сабаққа жаңадан келгендер де, тәуелділіктен айыққандар да қатысады [2].

1-Қадам: Мәселені мойындау. Мәселенің бар екенін нақты мойындамайынша, адам өмірін өзгерту процесіне толыққанды кірісе алмайды. Бұл Қадам ең қиын болып табылады. Бұл қадам трансформация қажеттілігін түсінуге есік ашатын кілт ретінде әрекет етеді және қалпына келу жолына айқындық енгізеді. Мәселені мойындау жиі ауырсыну мен өзгерістерден қорқуға табиғи қорғаныс реакциясы екенін түсіну маңызды. Дегенмен, дәл осы мәселені мойындау келесі қадамдарға күш босатуға мүмкіндік береді және психологиялық және эмоционалдық емделу жолын бастауға мүмкіндік береді [1].

Тәуелді адам өзінің өмірі басқарылмайтынын мойындауы керек, бұл тежегіштері жоқ, жақындарының өмірін бұзып, құзға қарай ұшып бара жатқан көлікке ұқсайды [2].

Тәуелді адамға бұл мәселені мойындауға кедергі келтіретін нәрсе – оның терістеуі немесе анозогнозия. Анозогнозия – бұл өзінің ауруын терістеу. Сондай-ақ, адамға тәуелділікті мойындауға оның отбасы кедергі келтіреді. Олардың пікірінше, бұл ұят. Туыстары жақсы көреді, аяйды және сондықтан тіпті ақша береді, бірақ аурудың бар екенін мойындағысы келмейді, өйткені олардың ұлы немесе қызын нашақор деп атағанын қаламайды [4].

Өзгерістер қажеттілігін түсіну бойынша кейбір практикалық кеңестер:

1. Өзін-өзі талдау: Мұқият өзін-өзі талдауға уақыт бөліңіз. Өміріңіздің алаңдаушылық пен ыңғайсыздық тудыратын аспектілері туралы ойланыңыз.

2. Күнделік: Күнделік жүргізу жақсы құрал болуы мүмкін. Өз ойларыңызды, эмоцияларыңызды және ішкі қақтығыстарыңызды жазыңыз. Бұл сізге мінез-құлық үлгілерін көруге көмектеседі.

3. Қоршаған адамдардан кері байланыс: Өз ойларыңызды өміріңіздегі сенімді адамдармен талқылаңыз. Олардың көзқарасы сіз жіберіп алған аспектілерді ашуы мүмкін.

4. Қолдау іздеу: Психотерапевттер немесе кеңесшілер сияқты мамандарға жүгіну сіздің жағдайыңызды құрылымдық және объективті түсінуді қамтамасыз ете алады.

5. Салдары туралы рефлексия: Ағымдағы жағдайыңыздың ықтимал салдарын қарастырыңыз. Бұл рефлексия өзгерістер үшін күшті мотиватор бола алады.

6. Жауапкершілікті қабылдау: Мәселені мойындау әлсіздік дегенді білдірмейтінін есте сақтаңыз. Бұл күш пен өміріңізге жауапкершілік алуға дайындықтың көрінісі [1].

2-Қадам: Жоғары күшке сену. Бұл қадам міндетті түрде белгілі бір діни тиістілікпен байланысты емес, керісінше, әр адам үшін жеке болуы мүмкін жоғары күшке жүгінудің маңыздылығын атап көрсетеді. Руханилықтың рөлі жеке трансформация процесінде күш, қолдау және жұбаныш беруде жатыр. Бұл күштер сарқылғандай көрінген сәттерде шабыт пен қолдаудың қайнар көзі бола алады. Рухани тәжірибе өзгерістер үшін тұрақты негізге және ішкі үйлесімділікті құру тәсіліне айналуы мүмкін. Ішкі шабыт көзін іздеуге қажетті құралдар:

1. Рефлексия: Өміріңіздің мәнін іздеуге және рефлексияға уақыт бөліңіз. Мақсаттарыңыз, құндылықтарыңыз және ішкі күш көздері туралы өзіңізден сұраңыз.

2. Медитация және дұға: Бұл тәжірибелер ішкі әлеммен, сондай-ақ жоғары нәрсемен байланыс орнатуға көмектеседі. Олар ақыл-ойды тыныштандыруға және рухани айқындық табуға ықпал етеді.

3. Қауымдастық: Ұқсас сенімдерді бөлісетін адамдармен қарым-қатынас жасау және қоршағандардың қолдауы сіздің сеніміңізді күшейтіп, шабыт бере алады.

4. Рухани мәтіндерді оқу: Әртүрлі діндер мен философиялардың мәтіндеріне терең үңілу даналық пен төзімділік көзі бола алады.

5. Көмек сұрау: Егер өміріңізде рухани жетекші болса, онымен сөйлесіңіз. Ол қолдау мен бағыттың құнды көзі бола алады [1].

3-Қадам: Өзгеріс туралы шешім қабылдау. Өзгеріс туралы шешім қабылдау – бұл 12-қадамдық бағдарламадағы негізгі кезең, және оны түсіну адамның ішкі процестерін терең талдауды талап етеді. Бұл жай ғана ерік актісі емес, сонымен қатар өзгерістер қажеттілігін түсіну және жаңа өмір салтын құруға деген ұмтылыс.

3 Қадам – қыңырлықтан, эгоизмнен, өзіне кетуге ұмтылудан арылу. Дәл осы қыңырлық пен агрессивтілік адамды Күшпен байланысу қабілетінен айырады, адамның табиғатына қайшы келеді [2].

1. Салдарын түсіну: Адам өзінің қазіргі мінез-құлқы немесе өмір салты қандай жағымсыз салдарларға әкелетінін түсіне бастайды.

2. Мотивацияны іздеу: Шешім қабылдау өзгерістерге мотивация табумен байланысты. Бұл жақсы денсаулыққа ұмтылу, қарым-қатынасты жақсарту немесе жай ғана бақытты болу ниеті болуы мүмкін.

3. Кедергілерді талдау: Адам өзгерістер жолында туындауы мүмкін ықтимал қиындықтар мен кедергілерді түсіне бастайды.

4. Жауапкершілікті мойындау: Бұл қадамның маңызды аспектісі – өз өміріне жауапкершілікті мойындау. Тек адамның өзі өз жағдайын өзгерте алатынын түсіну [1].

4-9 Қадамдар: Тазарту және өзін-өзі тану процесінде жүзеге асады.

4-Қадам: Моральдық түгендеу жасау. Бұл кезеңде адам өзінің өмірін егжей-тегжейлі талдап, мінез-құлқының жағымсыз және деструктивті аспектілерін анықтайды. Бұл қателіктерді, олардың пайда болу себептерін және өзіне және айналасындағыларға әсерін сын тұрғысынан қарауды қамтиды. Мақсат – өз кемшіліктерін адал және ашық талдау. Бұл маңызды кезеңде тәуелді адам өзінің ашулануының, әлемге деген ренішінің себептерін табуы, өмірден шын мәнінде не қажет екенін түсінуі керек. Бұл Қадамның мақсаты – алкогольге, есірткіге итермелеген шынайы себептерді анықтау [2].

5-Қадам: Жоғары күшке, өзіне және басқа адамға мойындау. Өзіңізбен жұмыс істеудің нәтижесін адамдардың талқылауына ұсыну [2]. Адам өзінің моральдық түгендеуінің мазмұнын жоғары күшпен, өзімен және басқа адаммен бөліседі. Бұл толық адалдық пен өз әрекеттері үшін жауапкершілікті мойындау актісі [1]. Алдыңғы 4 Қадамның өзін-өзі талдау нәтижелерін науқас тек күш пен өзіне ғана емес, сонымен қатар басқа адамдарға да айтуы керек [2].

6-Қадам: Жоғары күштің өз кемшіліктерінен арылтуға дайын болу. Адам жоғары күшке өзінің мінез-құлқындағы жағымсыз қасиеттерден арылуға мүмкіндік беруге дайын. Бұл процестің сенімін және өз кемшіліктерінің алдында дәрменсіздігін мойындауды білдіреді [1]. Бұл кезеңде адамды ақылға қонымсыз әрекет етуге не мәжбүрлейтіні, қандай мінез-құлық кемшіліктері дұрыс емес шешімдерді тудыратындығы туралы ойлануға тура келеді. Алтыншы Қадамды жасаған адам өз әдеттері мен мінез-құлық қасиеттерінің оған қандай кедергі болғанын көре алады [2].

7-Қадам: Жоғары күштен кемшіліктерді жоюды сұрау. Бұл кезеңде адам жоғары күшке өзінің кемшіліктерінен арылуға өтінішпен жүгінеді. Бұл мінез-құлқын өзгертуге белсенді жұмыс істеуге дайындықпен толықтырылады [1]. Жоғары Күштенкөмек сұрау қадамы өте маңызды, бұл кезеңде адам өз байланыстарын бақылауға қабілетті, эмоциялардан тәуелсіз өз әрекеттерін талдауға қабілетті, рухани өмір сүре бастайды [2].

8-Қадам: Кешірім сұрау керек адамдардың тізімін жасау. Адам өзінің әрекеттерімен зиян келтірген немесе зиян келтірген адамдардың тізімін жасайды. Бұл тізім келесі қадамдардың, соның ішінде кешірім сұрау процесінің негізі болады [1]. Науқас басқа адамдарға келтірген зиянның барлық көлемін түсінуі керек, өзінің әрекеттерінен зардап

шеккен жақын адамдардың тізімін жасауы керек. Тәуелді адам оның түсініктемелері мен кешірімдерін тыңдағысы келмейтіндерге дайын болуы керек. Ашуланбау, өзіне деген теріс көзқарасты шыдамдылықпен қабылдау – оңай міндет емес. 8-Қадам – әділ айыптауларды, кінәларды қабылдамауды қабылдауға, кешірім алуға моральдық дайындық. Бұл кешірім қалпына келтірудің бастамасы болып табылады, ол адамнан кінәнің үлкен жүгін алып тастайды және оған әрі қарай өмір сүруге күш береді [2].

9-Қадам: Кешірім сұрау. Бұл кезең адам өзінің тізімінде көрсеткен адамдардан белсенді түрде кешірім сұрауды қамтиды. Бұл батылдықты, ашықтықты және өзінің әрекеттерімен зиян келтірген адамдарға зиянды өтеуге дайындықты талап етеді. Бұл қадамдардың әрқайсысы өткен реніштер мен қателіктерден арылуға, сондай-ақ сау тұлғааралық қарым-қатынастардың негізін құруға бағытталған терең психологиялық процесс болып табылады. Бұл қадамдар адамға өзін жақсы түсінуге, өзін-өзі тануды дамытуға және өз әрекеттері үшін жеке жауапкершіліктің маңыздылығын түсінуге көмектеседі. Маскүнемдік немесе есірткілік тәуелділік кезінде науқастың әрекеттерінен зардап шеккен адамдарға белсенді түрде көмек көрсету уақыты. Жақындарына келтірілген зиянды өтеу уақыты. Бұл кезеңде тәуелді адам отбасындағы қарым-қатынас формасын толығымен өзгертеді, балаларға, жұбайына деген сүйіспеншіліктің жетіспеушілігін толтыру үшін бар күш-жігерін салады. Зиянды өтеу тек адамға келтірілген материалдық шығындарды ғана емес, сонымен қатар моральдық зиянды да білдіреді [1].

10-12 Қадамдар: Қол жеткізілген нәтижелерді нығайту және қолдау. **10-Қадам:** Жеке түгендеуді жалғастыру және қателерді дереу түзету. Бұл кезеңде адам өзінің мінез-құлқын талдай отырып, жеке түгендеуді үнемі жүргізеді. Қателерді дереу түзету және олар үшін жауапкершілікті қабылдау маңызды, бұл ішкі әлемнің тазалығын сақтауға ықпал етеді [1]. Бұл кезеңде кез келген жағдайда өзін-өзі бақылауды үйрену, барлық оң жетістіктерді сақтау, өзіне құлдырауға жол бермеу қажет. Әрбір әрекетті, рецидивке әкелуі мүмкін кез келген көңіл-күй өзгерісін талдау қажет. Оныншы қадам наркомандар үшін өте маңызды адамдармен ұзақ мерзімді тұрақты қарым-қатынасты сақтауды үйретеді, өмірге үйлесімділік пен жан тыныштығына әкеледі [2].

11-қадам: Жоғарғы күшпен байланыс орнату үшін дұға және медитация. Бұл қадам жоғарғы күшпен байланыс орнату және нығайту үшін тұрақты тәжірибелерді қамтиды. Дұға және медитация рухани тепе-теңдікті сақтауға және қиын сәттерде қолдау табуға көмектеседі [1]. 11-қадам – рухани ізденіс уақыты, адамда бар таланттар мен мүмкіндіктерді дамыту кезеңі. Бұл қадамға тәуелділердің өз рухани әлемі қалыптасады, бірақ ол әлі де қалыптасу кезеңінде. Осы кезеңде жалған байланыстарды достармен, ішімдік ішетіндермен оңай бұзылады, өзгергісі келмейтін нашақорлармен қарым-қатынас тоқтатылады [2].

12-қадам: Өз тәжірибеңізді басқаларға беру және үнемі даму. Бұл соңғы қадам өз тәжірибеңізді басқаларға беру және ұқсас мәселелерге тап болғандарға қолдау көрсету маңыздылығын атап көрсетеді. Бұл қауымдастыққа қатысу, 12 қадамдық топ аясында қолдау көрсету, сондай-ақ волонтерлік немесе терапиялық қызмет арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Жеке дамуды жалғастыру, жаңа көкжиектерге ұмтылу және өз өсуіңізді қолдау маңызды [1].

Маскүнемдікпен, нашақорлықпен ауыратындар арасында әдетке құлдық тәуелділіктен құтылу жолдары туралы білімді таратуға ұмтылу. Бұл саулыққа жету жолындағы соңғы қадам жаңадан бастамашы үшін де, бұрынғы маскүнем үшін де маңызды. Тәуелділіктен құтылған адам үшін бұл қуанышпен бөлісу қажеттілігі, ал жаңадан бастаушы үшін бұл өзімен жұмыс істеуге үлкен ынталандыру. Осы кезеңде адам рухани тұрғыдан толық өзгереді. Әрқашан ашулы, ызақор нашақор жоғалып, басқа адамдармен қарым-қатынаста адал, шынайы достыққа, отбасылық өмірге қабілетті адам пайда болады [2].

Бағдарламаның артықшылығы - ол бүкіл әлемде көптеген адамдарды маскүнемдік және есірткілік тұтқыннан құтқарды және құтқаруды жалғастыруда [2]. Бағдарламаны бастау шарты - абстиненттік синдромның негізгі көріністерін жеңілдету, бастапқы ремиссия және кез-келген психоактивті заттарды қолданудан бас тарту. Әдетте бұл бағдарлама стационарлық (1 айға дейін), амбулаторлық (2 айға дейін) және қолдаушы (1-2 жыл) кезеңдерден тұрады [3].

Бүгінгі таңда анонимді маскүнемдер қауымдастықтары бүкіл әлемде бар. Олар күн сайын барлық ірі қалаларда мүлдем тегін өтеді. Бұл адамдардың бір-бірін қолдау топтары. Дегенмен, нақты сандар аймаққа және тәуелділік түріне байланысты өзгеруі мүмкін. Мысалы, зерттеулер көрсеткендей, маскүнемдерге арналған "12 қадам" бағдарламасына қатысушылардың шамамен 50-75% ұзақ мерзімді байсалдылыққа жетеді. Бағдарламаның табысы пациенттің жеке ерекшеліктеріне және өзгерістерге дайын болуына да байланысты екенін атап өткен жөн.

"12 қадам" бағдарламасы контекстінде пайда болғанымен, уақыт өте келе әртүрлі тәуелділік түрлерімен ауыратын адамдарға көмектесу үшін бейімделді. Бағдарлама маскүнемдік тәуелділікке (анонимді маскүнемдер), есірткілік тәуелділікке (анонимді нашақорлар), тамаққа тәуелділікке, булимиялық реакцияларға, дәрілік тәуелділікке, ВДА (маскүнемдердің ересек балалары) үшін қолайлы.

Нашақорларға арналған қауымдастықтар (NA — Анонимді Нашақорлар), ойынқұмарларға арналған қауымдастықтар (GA — Анонимді Ойынқұмарлар), тамаққа және басқа тәуелділік түрлеріне арналған қауымдастықтар бар. Барлық осы қауымдастықтардың маңызды ерекшелігі - анонимділік, бұл мәселелерді ашық талқылау үшін қауіпсіз атмосфераны құруға көмектеседі [4].

2024 жылғы 1 қазандағы жағдай бойынша Қазақстанда маскүнемдік тәуелділікпен есепте тұрған адамдар саны 90 981 адамды құрайды. Олардың ішінде 109-ы кәмелетке толмағандар, ал қалған 90 872-і ересектер, Денсаулық сақтау министрлігі мәліметі бойынша 2023 жылдың 1 қазанмен салыстырғанда маскүнемдікке тәуелді адамдар саны 1,2%-ға өсті. Денсаулық сақтау министрлігінің мәліметінше, есепте тұрған ересектер арасында көпшілігі ер адамдар, олардың саны 75 744 адамды құрайды, ал әйелдер саны 15 128. Сондай-ақ, ересектер арасында тәуелділердің шамамен 97%-ы 30 жастан асқан адамдар (88 161 адам), ал 18–29 жас аралығындағы топта 2 711 адам бар. Қазақстанда маскүнемдік тәуелділікпен есепте тұрған кәмелетке толмаған 64 ұл бала және 45 қыз бала бар. Сонымен қатар, министрлік ақпарат деректері бойынша ең көп Павлодар және Шығыс Қазақстан облыстарында (тиісінше 37 және 22) тіркелген [5].

Елімізде наркологиялық диспансерде есепке қою 16 жастан бастап психоактивті заттарға (ПАЗ) тәуелділік ресми диагнозы болған жағдайда мүмкін. Бірақ ПАЗ қолдану белгілері болған жағдайда 16 жасқа толмаған балалар да есепке қойылуы мүмкін. Ең жоғары тәуелділік деңгейі Павлодар облысында (7 001 адам), Ақтөбе облысында (6 705 адам) және Қостанай облысында (6 604 адам) байқалады. Республикалық маңызы бар қалалар арасында Астанада маскүнемдік тәуелділікпен есепте тұрған адамдар саны ең көп — 4948. Шымкентте — 4835, ал Алматыда ең аз — 3449 адамды құрайды [5].

Психикалық және мінез-құлық бұзылыстары (ПМБ), соның ішінде маскүнемдік тәуелділікпен ауыратын адамдарға көмек көрсету үшін 20 психикалық денсаулық орталығы (ПДО), қалалық амбулаториялық-поликлиникалық ұйымдар деңгейінде 80 бастапқы психикалық денсаулық орталығы және аудандық деңгейде 205 кабинет жұмыс істейді. Республикалық деңгейде — Республикалық ғылыми-практикалық психикалық денсаулық орталығы бар [5].

ПМБ (ПАЗ қолдану салдарынан) ауыратын адамдарға арналған медициналық-әлеуметтік оңалту бөлімшелері 15 аймақта: Ақмола, Ақтөбе, Алматы, Атырау, Жамбыл, Жетісу, БҚО, Қарағанды, Қостанай, Павлодар, СҚО, Түркістан облыстары және Астана, Алматы, Шымкент қалаларында жұмыс істейді [5].

Сондай-ақ, тәуелді адамдарға қызмет көрсететін жеке оңалту орталықтары бар. Мысалы, Астана қаласында тәуелділікті емдейтін 36 жеке орталық бар. Солардың ішінде «SanaSezim» оңалту орталығы, бұл орталық әртүрлі тәуелділіктері бар адамдарды "12 қадам" оңалту бағдарламасымен емдеуге маманданған. Бұл орталықта психиатрлар, наркологтар, клиникалық психологтар, психологтар және консультанттар жұмыс істейді. Орталықта әйелдер мен ерлерлер емделетін үш оңалту үй және амбулаторлық клиника бар. Соңғы үш жылда орталықта шамамен мың пациент емделді. Олардың 90%-ы бағдарламаны

сәтті аяқтап, толық сауығып кетті, ал 10%-ы бағдарламаны аяқтай алмады немесе қайтадан тәуелділікке (срыв) ұшырады. "SanaSezim" орталығындағы сауығу статистикасы өте жоғары және 90%-ды құрайды, бұл қолданылатын емдеу және қолдау әдістерінің жоғары тиімділігін көрсетеді.

Қорытынды. 12-қадамдық бағдарлама жеке өсу, тәуелділіктерді жеңу және психологиялық әл-ауқатқа қол жеткізу үшін негізгі құрал болып табылады. Өзін-өзі тану, проблемаларды мойындау, оларды шешу, сондай-ақ жоғарғы күш пен қауымдастықтың қолдауын қамтитын дәйекті процесс арқылы адам үйлесімділік пен мағынаға жаңа жолдар табады [1].

Бағдарламаның әр кезеңінде терең ішкі талдау жүргізіледі, бұл өз кемшіліктерін, қателіктерін және мәселелерін түсінуге көмектеседі. Маңызды сәт тек проблемаларды мойындау ғана емес, сонымен қатар оларды шешуге белсенді қатысу және рухани өсуге ұмтылу болып табылады. Адам қиындықтарға тап болып, өз күш-жігерін жоғарғы күшке, қауымдастыққа және өзіне ұсынады. Бағдарлама тек жеке трансформацияның маңыздылығын ғана емес, сонымен қатар басқалардың әл-ауқатына өз үлесін қосуды да атап көрсетеді. Өз тәжірибенің беру және айналаңыздағы адамдарды қолдау соңғы кезеңдердің ажырамас бөлігіне айналады. Өз мәселелерін жеңген адам өзгерістер жолында тұрғандарды қолдауға жауапты.

12-қадамдық бағдарлама тек тәуелділіктермен күресу әдісі ғана емес, сонымен қатар өзін-өзі көмек, рухани өсу және өзара көмек принциптерін енгізетін философия болып табылады. Ол өмірін өзгертуге және ішкі үйлесімділікті табуға ұмтылғандар үшін шабыт көзі болып табылады [1].

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Яновский А.С. 12 шаговая программа. Суть и философия [Электронный ресурс]. <https://www.b17.ru/article/500319/>
2. Реабилитационная программа “12 шагов” для лечения зависимости известная во всем мире. [Электрондық ресурс]. <https://gidmed.com/narkologiya/narkomaniya/programma-12-shagov.html>
3. Программа 12 шагов. [Электрондық ресурс] <https://narko-info.com/spravochnik/psixoterapevticheskie-metodyi-lecheniya-narkozavisimosti/programma-12-shagov.html>
4. Программа «12 шагов» для зависимых: методика выздоровления и путь к трезвости [Электрондық ресурс]. <https://aks-spa.com/info/programma-12-shagov-dlya-zavisimyh-metodikavyzdorovleniya-i-put-k-trezvosti>
5. Новости центрального Казахстана/Сколько людей с алкогольной зависимостью в Казахстане. [Электрондық ресурс]. <https://vcentre.kz/2024/12/01/skolko-ljudej-s-alkogolnoj-zavisimostju-v-kazahstane/>

КОГНИТИВТІ ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ ТІЛ

Қонысбай Фатима Ерболқызы
youki.hope@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, журналистика және әлеуметтік ғылымдар факультеті,
Психология мамандығының 1 курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – ф.ғ.к., доцент С.Е.Карыбаева

Қазіргі әлемде тіл тек ақпарат берудің қарапайым құралы ғана емес, ол біздің ойлау, қабылдау, есте сақтау және назар аудару секілді ішкі механизмдерімізді бейнелейтін күрделі когнитивтік жүйеге айналды. Шын мәнінде, менталдық репрезентациялардың көмегімен ақпаратты белсенді түрде түрлендіретін когнитивтік психология біздің абстрактілі білімдердің